

Ільків О. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука

Коссак В. М.,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ КОНДИКЦІЙНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Анотація. Стаття присвячена з'ясуванню правової природи, умов та особливостей практичної реалізації інституту безпідставного збагачення. Розглядаються матеріали судової практики його застосування.

Підсумовується, що відсутністю правової підстави розуміється такий перехід майна від однієї особи до іншої, який або не ґрунтується на прямій вказівці закону, або суперечить меті правовідношення і його юридичному змісту. Тобто відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином.

Наведена судова практика застосовує матеріальні норми виникнення кондикційних зобов'язань за наявності одночасно таких умов: набуття чи збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого) та набуття чи збереження майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава відпала (щодо якої майно набувалося).

Положення глави 83 ЦК України застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події. Для кондикційних зобов'язань характерним є, зокрема, приріст майна в набувача без достатніх правових підстав, а предметом доказування у цьому випадку є сам факт неправомірного набуття (збереження) майна однією особою за рахунок іншої.

Встановлено, що кондикція також може застосовуватися як спосіб захисту порушеного права в тому випадку, коли певна вимога власника майна не охоплюється нормативним урегулюванням, але за характерними ознаками, умовами та суб'єктивним складом підпадає під визначення зобов'язання з безпідставного збагачення. Підсумовано, що зобов'язання із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави слід відрізнити також і від подібних деліктних зобов'язань.

Ключові слова: безпідставне збагачення, кондикційне зобов'язання, набуття майна без достатньої правової підстави, збереження майна без достатньої правової підстави, завдання збитків.

Постановка проблеми. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави або зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення були відомі ще з римського приватного права як самостійний інститут із характеристиками квазіконтрактів. Правила римської юриспруденції в частині умовної класифікації зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави відносять до таких, що виникають «ніби з договорів». Конструкція *condictio* (повернення майна) слугувала основою для створення норм про зобов'язання з безпідставного збагачення (відобразившись у юридичній конструкції кондикційних зобов'язань). Основний поділ кондикції був розроблений римськими юристами за предметом позову: позов про повернення необґрунтовано оплаченого – *condictio indebiti*; позов про повернення надання, мета якого не досягнута – *condictio ob rem dati*; позов про повернення одержаного внаслідок крадіжки – *condictio ex iniusta causa*; загальний позов про повернення необґрунтовано збагачення за відсутності правових підстав – *condictio sine causa* [1, с. 215].

Виникає необхідність тлумачення сутності кондикційного зобов'язання, а відтак з'ясування правової природи, умов, особливостей та тенденцій практичної реалізації інституту безпідставного збагачення, який на сьогодні набуває дедалі більшого значення, про що свідчить широка судова практика його застосування.

Стан дослідження. Правове регулювання кондикційних зобов'язань були і є предметом досліджень у наукових працях І.Е. Берестової, Д.В. Бобрової, О.В. Дзери, Р.А. Калужного, Н.С. Кузнецової, А.В. Луць, В.В. Луць, Р.А. Майданика, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Є.О. Харитонова та інших. Однак питання наукового аналізу правового регулювання зобов'язань, які виникають внаслідок безпідставного збагачення, і надалі є актуальними у зв'язку із оновленням доктрини цивільного права так і практики судів. Інтерес до даного інституту зумовлений його особливостями та місцем у системі зобов'язань. За сферою свого застосування кондикційні зобов'язання мають універсальний характер і можуть поширюватися на статичні та динамічні цивільні правовідносини, проте регулятивні можливості даного інституту використовуються недостатньо [2, с. 3].

Метою даної статті є з'ясування правової природи, умов та особливостей застосування норм інституту безпідставного збагачення опираючись на судову практику.

Виклад основного матеріалу. Предметом регулювання інституту безпідставного набуття чи збереження майна є відносини, які виникають у зв'язку з безпідставним отриманням чи збереженням майна та не врегульовані спеціальними інститутами цивільного права. Правове регулювання даного інституту

здійснюється главою 83 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3].

Зобов'язання з безпідставного набуття, збереження майна виникають за наявності трьох умов:

- а) набуття або збереження майна;
- б) набуття або збереження майна за рахунок іншої особи;
- в) відсутність правової підстави для набуття або збереження майна (відсутність положень закону, адміністративного акта, правочину або інших підстав, передбачених статтею 11 ЦК України).

Об'єктивними умовами виникнення зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави є:

- 1) набуття або збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого);
- 2) завдання шкоди у вигляді зменшення або незбільшення майна в іншої особи (потерпілого);
- 3) обумовленість збільшення або збереження майна з боку набувача шляхом зменшення або відсутності збільшення на стороні потерпілого;
- 4) відсутність правової підстави для зазначеної зміни майнового стану цих осіб [4, с. 145].

Відповідно до статті 1212 ЦК України безпідставно набутим є майно, набуто особою або збережене нею в себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави.

Загальна умова частини першої статті 1212 ЦК України змушує застосування інституту безпідставного збагачення у зобов'язальних (договірних) відносинах, бо отримане однією зі сторін у зобов'язанні підлягає поверненню іншій стороні на цій підставі тільки за наявності ознаки безпідставності такого виконання.

Набуття однією зі сторін зобов'язання майна за рахунок іншої сторони в порядку виконання договірних зобов'язань не вважається безпідставним.

Тобто в разі коли поведінка набувача, потерпілого, інших осіб або подія утворюють правову підставу для набуття (збереження) майна, положення статті 1212 ЦК України можна застосовувати тільки після того, як така правова підстава в установленому порядку скасована, визнана недійсною, змінена, припинена або була відсутня взагалі.

Під відсутністю правової підстави розуміється такий перехід майна від однієї особи до іншої, який або не ґрунтується на прямій вказівці закону, або суперечить меті правовідношення і його юридичному змісту. Тобто відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином.

Системний аналіз положень ст. ст. 11, 177, 202, 1212 ЦК України дає можливість дійти висновку про те, що чинний договір чи інший правочин є достатньою та належною правовою підставою набуття майна (отримання коштів).

Майно не може вважатися набутим чи збереженим без достатніх правових підстав, якщо це відбулося в незаборонений цивільним законодавством спосіб з метою забезпечення породження учасниками відповідних правовідносин у майбутньому певних цивільних прав та обов'язків, зокрема внаслідок тих чи інших юридичних фактів, правомірних дій, які прямо передбачені частиною другою статті 11 ЦК України.

Водночас сама лише наявність укладеного між сторонами договору не є достатньою підставою для віднесення до дого-

вірних будь-яких правовідносин, що виникають між цими особами. Для визнання відповідних зобов'язань між сторонами необхідно встановити факт їх виникнення саме на підставі умов та на виконання відповідного договору.

Застосування положень статті 1212 ЦК України передбачає встановлення наявності у позивача права власності на безпідставно набуто відповідачем майно.

Теза щодо виникнення кондикційних зобов'язань за наявності одночасно таких умов: набуття чи збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого); набуття чи збереження майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава відпала (щодо якої майно набувалося).

Показовим було рішення КГС ВС, який розглянув касаційну скаргу щодо неправильного застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального права і порушення норм процесуального права. Зокрема, у травні 2019 року ТОВ «Енергосервісна компанія «ЕСКО Україна» звернулось до Господарського суду Київської області з позовом до ДСП «ЧСК». Згідно з позовом, позивач просив стягнути з відповідача на свою користь 4,6 млн. грн. через відмову відповідача підписувати акти приймання-передачі та оплачувати вартість теплової енергії, яку позивач поставив відповідачу впродовж лютого – квітня 2019 року. Відповідач мотивував свою відмову відсутністю відповідного договору на поставку теплової енергії між сторонами та відсутністю економічних, технологічних та юридичних підстав для укладення такого договору з позивачем. Позов ТОВ «Енергосервісна компанія «ЕСКО Україна» було обґрунтовано згідно з положеннями пункту 4 частини 2 статті 11 та статей 1212 і 1213 Цивільного кодексу України.

Зважаючи на викладене, можна констатувати, що у справі № 911/1317/19 Господарський суд Київської області задовольнив позов ТОВ «Енергосервісна компанія «ЕСКО Україна» до ДСП «ЧСК» на суму 4,6 млн. грн. Постановою Північного апеляційного господарського суду рішення Господарського суду Київської області залишили без змін. Третя особа, ДСП «ЦППРВ», звернулася до Касаційного господарського суду з касаційною скаргою, просивши скасувати постанову Північного апеляційного господарського суду та рішення Господарського суду Київської області та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції [5].

Третя особа, ДСП «ЦППРВ», оскаржує рішення судів першої та апеляційної інстанцій у справі № 911/1317/19, де позивачем було ТОВ «Енергосервісна компанія «ЕСКО Україна», а відповідачем – ДСП «ЧСК». ДСП «ЦППРВ» виступає як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача.

ДСП «ЦППРВ» заявляє про неправильне застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального права та порушення норм процесуального права. Зокрема, вона стверджує, що суди неправильно застосували положення статей 1212 і 1213 ЦК України, оскільки відсутність укладеного між сторонами договору купівлі-продажу теплової енергії не дозволяє застосовувати ці положення до спірних правовідносин.

Крім того, ДСП «ЦППРВ» заявляє, що суди встановили обставини поставки теплової енергії в зазначених у позові обсязі та вартості на підставі недопустимих доказів, таких як односторонні проміжні акти приймання-передачі та односторонні акти зняття показників лічильника. Крім того, при розрахунку вартості теплової енергії суди помилково застосу-

вали середню вартість теплової енергії в Київській області на момент спірної поставки, коли вартість такої енергії слід було розраховувати на момент ухвалення рішення. ДСП «ЦППРВ» також стверджує, що суди не надали належної оцінки низці доказів у справі, які, на думку скаржника, спростовують доводи позивача щодо потреби, а також наміру відповідача здійснити закупівлю теплової енергії.

У своєму рішенні КГС ВС підтвердив, що відсутність укладеного між сторонами договору купівлі-продажу теплової енергії виключає можливість застосування до спірних правовідносин положень статей 1212 і 1213 ЦК України. Також зазначено, що суди попередніх інстанцій не надали належної оцінки низці доказів у справі, зокрема, при розрахунку вартості теплової енергії помилково застосували середню вартість теплової енергії в Київській області на момент спірної поставки, коли вартість такої енергії слід було розраховувати на момент ухвалення рішення. Загалом, у вирішенні касаційної скарги ДСП «ЦППРВ» було вказано на порушення норм матеріального та процесуального права, що є підставою для скасування оскаржуваних судових рішень.

Отже, суди дійшли правильного висновку, застосувавши до спірних правовідносин положення статті 1212 ЦК України про укладення договору як обов'язкової умови поставки теплової енергії. При цьому необхідність укладення такого договору не має визначального значення для кваліфікації спірних правовідносин як кондикційних зобов'язань. Глава 83 ЦК України застосовується незалежно від того, якою була причина безпідставного набуття чи збереження майна, а предметом доказування є сам факт неправомірного набуття чи збереження майна однією особою за рахунок іншої.

Отже, на підставі матеріалів цієї справи можна зробити наступні висновки:

– Суди дійшли висновку про те, що до правовідносин між сторонами слід застосовувати положення статті 1212 ЦК України, оскільки між ними не було укладено договору на момент спірної поставки теплової енергії;

– Суди правильно визначили, що обов'язковою умовою поставки теплової енергії є укладення договору, проте це не має визначального значення для кваліфікації правовідносин між сторонами;

– Суди зазначили, що положення глави 83 ЦК України застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події. Для кондикційних зобов'язань характерним є приріст майна в набувача без достатніх правових підстав;

– Позивач звернувся до суду з вимогою стягнення безпідставно збережених коштів, які відповідач мав заплатити за фактично отриману теплову енергію в лютому – квітні 2019 року;

– Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що позивач правомірно розрахував безпідставно збережені відповідачем кошти за користування тепловою енергією, яку відповідач мав повернути позивачу на підставі статті 1212 ЦК України.

Теза щодо відмінності конструкцій завдання збитків та набуття майна без достатньої правової підстави, які зокрема мають різну правову природу і підпадають під різне нормативно-правове регулювання. На відміну від збитків, для стягнення яких підлягає доведенню наявності складу правопорушення,

для повернення безпідставно набутих коштів необхідним є встановлення обставин набуття або збереження майна за рахунок іншої особи (потерпілого) та те, що набуття або збереження цього майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава згодом відпала (щодо якої майно набувалося).

Цей приклад розмежування спостерігаємо в касаційному рішенні КГС ВС. У справі розглядався позов про стягнення з АТ «Укртрансгаз» збитків у розмірі 4,2 млн. грн., які були завдані безпідставним стягненням з позивача як оплати послуг комерційного балансування природного газу за вересень 2016 року. Після розгляду справи судами попередніх інстанцій було доведено преюдиціальність обставин щодо безпідставності нарахування та стягнення коштів з позивача. Таким чином, позивачу було стягнуто 4,2 млн. грн. збитків на користь ТОВ «Облгазпостач». Судові рішення були мотивовані порушенням відповідачем взятих на себе зобов'язань за договором, що призвело до виплати ним коштів на підставі банківської гарантії. В результаті, суди вважали, що позивач довів усі склади цивільного правопорушення, необхідні для стягнення збитків, та обраний ним спосіб захисту був належним та ефективним [6].

У даній справі ТОВ «Облгазпостач» вимагає стягнення збитків від АТ «Укртрансгаз» у зв'язку з безпідставним нарахуванням спірної суми за комерційне балансування природного газу за вересень 2016 року. Захист ТОВ «Облгазпостач» в цій справі базується на положеннях Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, які передбачають відшкодування збитків внаслідок неправомірних дій іншої сторони у договорі.

Суди першої та апеляційної інстанцій погодилися з позивачем щодо правильності обраного способу захисту та наявності правових підстав для відшкодування збитків. Суди визнали, що АТ «Укртрансгаз» діяло неправомірно, нараховуючи спірну суму, та зобов'язали його відшкодувати збитки ТОВ «Облгазпостач».

Отже, у даній справі суди визнали правомірність вимог ТОВ «Облгазпостач» та встановили відповідальність АТ «Укртрансгаз» за завдані збитки [7]. Згідно зі статтею 1212 Цивільного кодексу України, якщо особа без достатньої правової підстави набула майно або зберегла його за рахунок іншої особи (потерпілого), то вона зобов'язана повернути це майно. Це положення застосовується незалежно від того, яким чином майно було набуто або збережене.

У разі заподіяння шкоди майну вина заподіювача є обов'язковим елементом у факті настання відповідальності за деліктні зобов'язання згідно з главами 82 і 83 ЦК України. В таких випадках характерним є зменшення майна потерпілого. Для кондикційних зобов'язань, які виникають у разі неправомірного набуття майна без достатніх правових підстав, вина не має значення. Головне тут – факт неправомірного набуття або збереження майна за рахунок іншої особи.

Згідно з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій, банк неправомірно перерахував на користь АТ «Укртрансгаз» 4,2 млн. грн., які були попередньо перераховані банку ТОВ «Облгазпостач». Це сталося через те, що платіж був здійснений без належного дотримання порядку врегулювання негативного місячного балансу, встановленого договором та законодавством, а саме – нарахування плати за послуги комерційного балансування природного газу за вересень 2016 року за договором між АТ «Укртрансгаз» та ТОВ «Облгазпостач».

Суди першої та апеляційної інстанцій вирішили, що АТ «Укртрансгаз» не мала підстав для вимагання платежу в розмірі 4,2 млн. грн. за банківською гарантією, який був спірним. Проте, вони не звернули увагу на те, що нарахування плати за послуги комерційного балансування природного газу за вересень 2016 року та вимога щодо платежу за банківською гарантією були здійснені за межами умов, передбачених договорами про транспортування та гарантію.

Збитки та безпідставне набуття майна мають різну природу та підпадають під різні нормативно-правові норми. Для того, щоб стягнути збитки, необхідно довести факт правопорушення. Але для повернення коштів, які були безпідставно набуті, потрібно встановити, що майно було збережено або набуто за рахунок іншої особи (потерпілого) та що набуття або збереження майна відбулося без достатньої правової підстави або на підставі, яка в подальшому втратила свою дію.

Отже, суди першої та апеляційної інстанцій помилково застосували до спірних правовідносин приписи статей 22 та 906 ЦК України, статей 224, 225 ГК України. Замість цього, вони повинні були застосувати положення статті 1212 ЦК України щодо наслідків набуття майна без достатньої правової підстави.

Позивач не мав обов'язку вказувати конкретну правову норму у своєму позові для обґрунтування вимоги. Однак, суд повинен здійснити правильну правову кваліфікацію відносин та застосувати ті норми матеріального і процесуального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини. Зокрема, у даному випадку повинна була бути застосована стаття 1212 ЦК України [8].

Отже, суди першої та апеляційної інстанцій помилково застосували до спірних правовідносин приписи статті 22, 906 ЦК України, статей 224, 225 ГК України, які регулюють деліктні правовідносини, однак це не вплинуло на правильність висновків судів про наявність підстав для задоволення позовних вимог.

Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави слід відрізнити також і від подібних (на перший погляд) деліктних зобов'язань. Т.С. Ківалова пропонує такі критерії їх розмежування:

1) характер завданої шкоди, яка підлягає відшкодуванню. Якщо зобов'язання відшкодування шкоди, передбачені главою 82 ЦК України, стосуються випадків завдання як майнової, так і моральної шкоди, то в главі 83 ЦК України йдеться лише про набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Отже, зобов'язання відшкодування шкоди є ширшим поняттям, ніж зобов'язання набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. При цьому моральна шкода, яка завдана безпідставним збагаченням потерпілого, має відшкодуватися на підставах відповідальності за завдану моральну шкоду, встановлених ст. 1167 ЦК України;

2) зобов'язання відшкодування шкоди навіть стосовно майна потенційно мають підставою більш широке коло випадків завдання шкоди. Якщо нормами глави 83 ЦК України охоплюються лише набуття та збереження майна без достатньої правової підстави, то під дію норм глави 82 ЦК України підпадають також випадки знищення майна, його пошкодження тощо;

3) різним є фактичний склад, який слугує підставою виникнення одних та інших зобов'язань;

4) суттєві відмінності є у визначенні суб'єктного складу зазначених зобов'язань. Так, суб'єктами зобов'язань, що виникають внаслідок набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, є: боржник – особа, яка набула майно або зберегла його в себе за рахунок іншої особи (потерпілого); кредитор (потерпілий) – особа, за чий рахунок інша особа (боржник) набула майно або зберегла його в себе (ч. 1 ст. 1212 ЦК України). У зобов'язаннях відшкодування шкоди особи кредитора і потерпілого, боржника і особи, яка завдала шкоду, можуть не збігатися. Наприклад, у випадку смерті фізичної особи завдана шкода за наявності умов, встановлених законом, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю (ст. ст. 1168, 1200 ЦК України). Так само можуть не збігатися особи заподіювача шкоди і боржника [9, с. 221].

Висновки. Характерною особливістю кондикційних зобов'язань є те, що такі зобов'язання можуть виникати внаслідок дій, і подій; внаслідок дій усіх суб'єктів зобов'язання (в т.ч. третіх осіб); без різниці умова правомірності чи неправомірності, запланованості чи випадковості таких дій. При цьому не має юридичного значення, чи вибуло майно з володіння власника за його волею, чи всупереч його волі, чи є набувач добросовісним, чи недобросовісним. Кондикція – позадоговірний зобов'язальний спосіб захисту права власності або іншого речового права, який може бути застосований самостійно. Кондикція також може застосовуватися як спосіб захисту порушеного права в тому випадку, коли певна вимога власника майна не охоплюється нормативним урегулюванням, але за характерними ознаками, умовами та суб'єктним складом підпадає під визначення зобов'язання з безпідставного збагачення.

Судова практика застосовує матеріальні норми виникнення кондикційних зобов'язань за наявності одночасно таких умов: набуття чи збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого) та набуття чи збереження майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава відпала (щодо якої майно набувалося).

Відмінність конструкцій завдання збитків та набуття майна без достатньої правової підстави, які зокрема мають різну правову природу і підпадають під різне нормативно-правове регулювання. На відміну від збитків, для стягнення яких підлягає доведенню наявності складу правопорушення, для повернення безпідставно набутих коштів необхідним є встановлення обставин набуття або збереження майна за рахунок іншої особи (потерпілого) та те, що набуття або збереження цього майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава згодом відпала (щодо якої майно набувалося).

Література:

1. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право : [підруч. для вищ. навч. закл.]. Київ. «МП Леся», 2014. 240 с.
2. Берестова І.Е. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2004. 20 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Чепис О.І. Правова природа зобов'язань, що виникають із безпідставного збагачення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 1.* 2016. С. 144-147.

5. Рішення Господарського суду Київської області у справі 911/1317/19 від 31.01.2020. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/87511140/>
6. Рішення Господарського суду м. Києва у справі 910/20921/17 від 17.01.2018. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/71633234/>
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду № 917/1739/17 від 04.12.2019 р.
9. Ківалова Т.С. Особливості зобов'язань, що виникають з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 218–224.

Пків О., Kossak V. Legal grounds for the emergence of conditional obligations: based on the materials of court practice

Summary. The article is devoted to clarification of the legal nature, conditions and peculiarities of practical implementation of the institute of unjust enrichment. The materials of court practice of its application are considered.

The author concludes that the absence of a legal basis is understood as a transfer of property from one person to another which is either not based on a direct indication of the law or contrary to the purpose of the legal relationship and its legal content. In other words, the absence of a legal basis means that the acquirer enriched himself at the expense of the victim outside the grounds provided for by law, other legal acts or a transaction.

The above case law applies the substantive rules of conditional obligations if the following conditions are met simultaneously: the acquisition or retention of property by one person (the acquirer) at the expense of another (the victim) and the acquisition or retention of property occurred in the absence of a legal basis or the basis has disappeared (in respect of which the property was acquired).

The provisions of Chapter 83 of the Civil Code of Ukraine apply regardless of whether the unjustified acquisition or retention of property was the result of the conduct of the acquirer, the victim, other persons or a consequence of an event. In particular, conditional obligations are characterised by an increase in property of the transferee without sufficient legal grounds, and the subject of proof in this case is the fact of unlawful acquisition (retention) of property by one person at the expense of another.

The author establishes that a condition may also be used as a way of protecting an infringed right when a certain claim of the property owner is not covered by the regulatory framework, but by its characteristic features, conditions and subject matter falls within the definition of an unjust enrichment obligation. The author concludes that the obligation to acquire and retain property without a sufficient legal basis should also be distinguished from similar tort obligations.

Key words: unjust enrichment, conditional obligation, acquisition of property without a sufficient legal basis, preservation of property without a sufficient legal basis, causing damage.